

Student Care and Support System for Preventing School Dropout Problems: A Case Study of Protpittayapayat School, The Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2

Siwapat Bamrungsetthapong^{1*}

¹Protpittayapayat School, The Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2, Thailand

*Corresponding author: siwapatb@gmail.com

Abstract

This article examines the problem of student dropout in Thailand at the national level and presents preventive measures through the student support system of Protpittayapayat School, located in the context of an industrial estate area. Empirical evidence indicates that 1,025,514 children and youth aged 3–18 years, accounting for 8.41% of all school-aged children, are out of the education system, with over 38.42% being in the compulsory education age of 6–14 years. Poverty is identified as the most significant factor, followed by problems of civil registration status and dropouts during lower secondary education. The article synthesizes Tinto's theoretical framework and domestic research, which highlight that students' institutional commitment, engagement in school activities, and family–school–community contexts are crucial determinants of dropout risks. The case study proposes “PROT CARE,” an integrated five-step student support system: identifying students individually, screening, prevention and intervention, development and promotion, and referral. This system links individual student data with proactive measures such as scholarships, individualized learning plans, career guidance in collaboration with local industrial enterprises, and referral networks with schools in Lat Krabang District, higher education institutions, hospitals, police stations, and public health centers. Analysis of stakeholder roles indicates that administrators, teachers, parents, communities, and external agencies are essential components driving the system's effectiveness. Key challenges include socio-economic vulnerability, family migration, teachers' workload and professional capacity, as well as mechanisms for inter-agency coordination and policy-related resources. The article therefore suggests systemic development measures: strengthening data quality and risk analysis, enhancing teachers' competencies, establishing MOUs with community and industrial networks, and increasing parental engagement. The conclusion emphasizes that PROT CARE serves as a practical model for advancing “Zero Dropout,” improving educational quality and equity, and ensuring no child is left behind.

Keywords: Dropout, Student Support System, Protpittayapayat School

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อการป้องกันปัญหาเด็กออกกลางคัน : กรณีศึกษา โรงเรียนพรตพิทยพยัต สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

ศิวาพัชญ์ บำรุงเศรษฐพงษ์^{1*}

¹โรงเรียนพรตพิทยพยัต สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ประเทศไทย

*Corresponding author: siwapatb@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาปัญหาการออกกลางคันของเด็กและเยาวชนไทยในระดับประเทศและนำเสนอแนวทางป้องกันผ่านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนพรตพิทยพยัตในบริบทพื้นที่ใกล้ศูนย์อุตสาหกรรม โดยตั้งอยู่บนหลักฐานเชิงประจักษ์ว่ามีเด็กอายุ 3-18 ปีในระบบการศึกษา 1,025,514 คน หรือร้อยละ 8.41 และกว่าร้อยละ 38.42 อยู่ในวัยภาคบังคับ ทั้งนี้ความยากจนเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด รองด้วยปัญหาสถานะทางทะเบียน และการหลุดในช่วงมัธยมศึกษาตอนต้น บทความสังเคราะห์กรอบแนวคิดของ Tinto และงานวิจัยภายในประเทศที่ชี้ว่าความผูกพันต่อสถาบัน การมีส่วนร่วมของผู้เรียน และบริบทครอบครัว-โรงเรียน-ชุมชน ล้วนกำหนดความเสี่ยงต่อการออกกลางคัน กรณีศึกษาเสนอ “PROT CARE” ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนแบบบูรณาการ 5 ขั้นตอน ได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรอง การป้องกันและแก้ไข การพัฒนาและส่งเสริม และการส่งต่อ เชื่อมโยงฐานข้อมูลรายบุคคลกับมาตรการเชิงรุกทุนการศึกษา แผนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล การแนะแนวอาชีพร่วมสถานประกอบการในนิคมอุตสาหกรรม และเครือข่ายส่งต่อกับโรงเรียน เขตตลาดกระบี่ สถาบันอุดมศึกษา โรงพยาบาล สถานีตำรวจ และศูนย์บริการสาธารณสุข วิเคราะห์บทบาทผู้มีส่วนได้ส่วนเสียพบว่า ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานภายนอกคือพันธมิตรที่ช่วยให้ระบบมีพลัง ความท้าทายสำคัญได้แก่ ความเปราะบางทางเศรษฐกิจและสังคม การย้ายถิ่นของครอบครัว ภาระงานและสมรรถนะบุคลากร ตลอดจนกลไกประสานเครือข่ายและทรัพยากรเชิงนโยบาย บทความจึงเสนอแนวทางพัฒนาเชิงระบบ ได้แก่ เสริมคุณภาพฐานข้อมูลและการวิเคราะห์ความเสี่ยง พัฒนาสมรรถนะครู สร้าง MOU เครือข่ายชุมชน ภาคอุตสาหกรรม และยกระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง บทสรุปชี้ว่า PROT CARE เป็นต้นแบบที่ปรับใช้ได้จริงในการขับเคลื่อน “Zero Dropout” ยกระดับคุณภาพและความเสมอภาคทางการศึกษา โดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

คำสำคัญ: การออกกลางคัน, ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน, โรงเรียนพรตพิทยพยัต

© 2025 A-EMS: Applied Economics, Management and Social Sciences

บทนำ

ปัญหาการออกกลางคันของเด็กและเยาวชนไทยเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อทั้งตัวผู้เรียน ครอบครัว และสังคมในภาพรวม การศึกษาถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐต้องจัดให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม แต่ในความเป็นจริงยังคงมีเด็กและเยาวชนจำนวนมากที่ไม่สามารถเข้าถึงหรือคงอยู่ในระบบการศึกษาได้ครบถ้วน รายงานการศึกษาพิเศษของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา เรื่อง “ความจริงและความเร่งด่วนของสถานการณ์เด็กนอกระบบในประเทศไทย” ระบุว่า มีเด็กและเยาวชนอายุระหว่าง 3-18 ปี จำนวน 1,025,514 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 8.41 ของเด็กวัยเรียนทั้งหมดที่ไม่มีข้อมูลอยู่ในระบบการศึกษา หรือหลุดออกจากระบบไปแล้ว โดยกว่า 394,039 คน อยู่ในช่วงวัยภาคบังคับ คืออายุ 6-14 ปี คิดเป็นร้อยละ 38.42 ของเด็กนอกระบบทั้งหมด ตัวเลขเหล่านี้สะท้อนถึงความท้าทายเชิงโครงสร้างที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2567) สาเหตุสำคัญของการออกกลางคันมีความหลากหลายและซับซ้อน

โดยความยากจนเป็นปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 46.70 ของสาเหตุทั้งหมด ครอบครัวหลายแสนครัวเรือนยังคงอยู่ในวงจรความยากจน เด็กจากครอบครัวเหล่านี้ไม่สามารถก้าวข้ามข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจไปสู่การศึกษาที่สูงกว่ารุ่นพ่อแม่ได้ นอกจากนี้ยังมีเด็กอีกเกือบหนึ่งในห้าที่ประสบปัญหาสถานะทางทะเบียน ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิทางการศึกษาและสวัสดิการได้ครบถ้วน การวิเคราะห์ข้อมูลยังพบว่า เด็กส่วนใหญ่ที่อยู่นอกกระบบมักอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นช่วงวัยที่ต้องเผชิญแรงกดดันทั้งด้านการเรียน การเข้าสู่วัยรุ่นและความรับผิดชอบทางครอบครัว ทำให้มีความเปราะบางและเสี่ยงต่อการหลุดออกจากระบบมากกว่าช่วงวัยอื่น

ผลกระทบของการออกกลางคันไม่เพียงส่งผลต่อตัวนักเรียนและครอบครัว แต่ยังส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (2567) ประเมินว่า หากประเทศไทยสามารถลดจำนวนเด็กนอกระบบการศึกษาให้เหลือศูนย์ จะทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) เติบโตเพิ่มขึ้นเกือบร้อยละ 1.7 อันเป็นผลมาจากรายได้ตลอดชีวิตของประชาชนที่สูงขึ้น ทั้งนี้ การแก้ปัญหาการออกกลางคันจึงเป็นการลงทุนด้านทรัพยากรมนุษย์ที่ก่อให้เกิดผลตอบแทนเชิงเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาว อีกทั้งยังช่วยลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเสมอภาคทางโอกาสทางการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เป้าหมายที่ 4 เรื่องการศึกษาที่มีคุณภาพ

ในเชิงนโยบาย ประเทศไทยได้วางกรอบยุทธศาสตร์การศึกษาแห่งชาติระยะ 20 ปี ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นี้สอดคล้องกับข้อเสนอของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ที่เสนอ “มาตรการ Thailand Zero Dropout” อันประกอบด้วย การค้นหาเด็กนอกระบบอย่างครอบคลุม การติดตามและช่วยเหลือรายบุคคล การจัดการศึกษาแบบยืดหยุ่น และการสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนเพื่อจัดการเรียนรู้แบบ Learn to Earn ดังนั้น การแก้ไขปัญหาการออกกลางคันจึงมิใช่เพียงเรื่องของสถานศึกษา แต่เป็นวาระแห่งชาติที่ต้องบูรณาการทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาทร่วมกัน

งานวิจัยในประเทศได้สะท้อนถึงความซับซ้อนของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกกลางคัน สิทธิพร เกษจ้อย และคณะ (2560) ศึกษา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่าปัจจัยสี่ด้านคือ ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และพฤติกรรมของนักเรียน ล้วนมีอิทธิพลต่อการออกกลางคัน อภิชาติ เลนะนันท์และคณะ (2555) ได้พัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุที่อธิบายการออกกลางคันโดยชี้ว่าความคาดหวังของผู้ปกครอง ความผูกพันกับสถาบัน การบูรณาการทางสังคม และสถานะเศรษฐกิจสังคม เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญ ผลการวิจัยเหล่านี้ชี้ตรงกันว่า การป้องกันปัญหาต้องอาศัยการทำงานเชิงระบบและการดูแลรายบุคคลอย่างใกล้ชิด

ดังนั้น การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงเป็นกลไกสำคัญที่สถานศึกษาสามารถใช้เพื่อลดอัตราการออกกลางคัน กานต์ชนก ทองมา และพิบูล ภูมิโคกรักษ์ (2567) เสนอว่าระบบที่มีประสิทธิภาพควรครอบคลุม การกำหนดนโยบายที่ชัดเจน การติดตามและช่วยเหลือเชิงรุก การจัดการศึกษาเชื่อมโยงกับอาชีพ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งเป็นทิศทางที่สอดคล้องกับมาตรการระดับประเทศ บทความวิชาการฉบับนี้จึงมุ่งนำเสนอ การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อป้องกันการออกกลางคัน โดยใช้โรงเรียนพรตพิทยพยัตเป็นกรณีศึกษา อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาระบบในสถานศึกษาอื่นและสนับสนุนนโยบาย Thailand Zero Dropout อย่างยั่งยืน

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาปัญหาการออกกลางคันของนักเรียนได้อาศัยทฤษฎีและงานวิจัยหลายสำนักที่อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านบุคคล ครอบครัว โรงเรียน และสังคมต่อการคงอยู่ในระบบการศึกษา แบบจำลองของ Tinto (1975) อธิบายว่าความผูกพันกับเป้าหมายการศึกษาและความผูกพันกับสถาบันเป็นเงื่อนไขหลักที่กำหนดว่านักเรียนจะเรียนต่อหรือออกกลางคัน หากนักเรียนขาดการบูรณาการทั้งในเชิงวิชาการและสังคม

ก็มีแนวโน้มที่จะออกจากระบบได้สูง ขณะที่ Astin (1984) เสนอว่าระดับการมีส่วนร่วมของนักเรียนในกิจกรรมการเรียนรู้และชีวิตโรงเรียน เป็นตัวชี้วัดสำคัญที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อความสำเร็จทางการศึกษา

Munro (1981) ได้อธิบายต่อยอดว่า ปัจจัยด้านการบูรณาการทางวิชาการและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ มีผลต่อความพึงพอใจของนักเรียน และส่งผลโดยตรงต่อการคงอยู่ในระบบ ในทำนองเดียวกัน Rumberger (2011) ชี้ว่าการออกกลางคันเกิดจากการผสมผสานของปัจจัยหลายระดับ ตั้งแต่บุคคล ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน จนถึงนโยบายระดับชาติ จึงไม่สามารถแก้ไขได้โดยการพิจารณาปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเพียงลำพัง

สำหรับงานวิจัยในประเทศไทย อภิชาติ เสนอนันท์และคณะ (2555) ได้บูรณาการแนวคิดจาก Tinto, Astin และ Munro เพื่อพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของการออกกลางคันของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการวิจัยพบว่า ความคาดหวังของผู้ปกครอง ความผูกพันกับสถาบัน การบูรณาการทางสังคม และสถานะเศรษฐกิจและสังคม เป็นตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โมเดลนี้จึงสะท้อนถึงลักษณะ ของปัญหาที่ซับซ้อนและต้องการแนวทางแก้ไขอย่างเป็นระบบ

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกลไกสำคัญที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดขึ้น เพื่อให้สถานศึกษามีแนวทางในการดูแลนักเรียนอย่างรอบด้าน โดยมีเป้าหมายให้นักเรียนทุกคนได้รับการพัฒนา การส่งเสริม การป้องกัน และการช่วยเหลืออย่างเหมาะสมตามบริบทและความต้องการของแต่ละบุคคล ระบบนี้ มีความสำคัญอย่างยิ่งในสังคมไทยที่ยังคงเผชิญกับความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงความเสี่ยง ด้านสุขภาพและพฤติกรรมที่ส่งผลโดยตรงต่อความสามารถของเด็กและเยาวชนในการเรียนรู้และการคงอยู่ใน ระบบการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564)

หัวใจของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนคือการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล โรงเรียนต้องจัดเก็บข้อมูลด้าน พื้นฐานครอบครัว สภาพเศรษฐกิจ สุขภาพกาย สุขภาพจิต การเรียน และพฤติกรรมทางสังคมอย่างเป็นระบบ ข้อมูลเหล่านี้จะนำไปใช้ในการคัดกรองเพื่อแยกนักเรียนที่มีความเสี่ยงออกจากกลุ่มนักเรียนทั่วไป การคัดกรอง ดังกล่าวทำให้สถานศึกษาสามารถกำหนดมาตรการเชิงป้องกันและแผนการช่วยเหลือที่ตรงต่อความต้องการ ของนักเรียนแต่ละคน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564)

กระบวนการทำงานของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นวงจรที่ประกอบด้วย การรู้จักนักเรียน การคัดกรอง การป้องกันและแก้ไข การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพ และการส่งต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหาก เกินขีดความสามารถของโรงเรียน กระบวนการเหล่านี้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่าย ทั้งผู้บริหาร ครูที่ปรึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อให้การช่วยเหลือครอบคลุมและต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564)

ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาได้มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาเสริมประสิทธิภาพของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาได้พัฒนา แพลตฟอร์ม OBEC CARE ซึ่งเป็นระบบสารสนเทศที่ใช้ในการบันทึกข้อมูลนักเรียนรายบุคคลและติดตาม ความเสี่ยงในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านการเรียน สุขภาพ ครอบครัว หรือพฤติกรรม OBEC CARE ช่วยลดภาระ งานเอกสารของครู และทำให้โรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานส่วนกลางสามารถวิเคราะห์แนวโน้ม ความเสี่ยงของนักเรียนได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2567ก)

เมื่อพิจารณาโดยรวม ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงไม่ใช่เพียงกิจกรรมสนับสนุน แต่เป็นกลไกเชิงระบบ ที่เชื่อมโยงการทำงานของครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานภายนอก เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รับ การดูแลที่เหมาะสม ครอบคลุม และทันเวลา ระบบนี้ยังเป็นเครื่องมือเชิงนโยบายที่ช่วยสนับสนุนการขับเคลื่อน เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านการศึกษา และตอบสนองต่อแผนนโยบายระดับประเทศในการสร้างโอกาสและ

ความเสมอภาคทางการศึกษา โดยเฉพาะการลดอัตราการออกกลางคันตามเป้าหมาย Thailand Zero Dropout (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564; กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2567ก)

การออกกลางคันของนักเรียน

การออกกลางคันของนักเรียนเป็นปรากฏการณ์ทางการศึกษาที่มีลักษณะซับซ้อนและสะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างของสังคมไทย โดยทั่วไปหมายถึงการที่นักเรียนหยุดเรียนก่อนจบระดับการศึกษาที่กำหนด หรือไม่ สามารถคงอยู่ในระบบการศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง สถานการณ์นี้สร้างผลกระทบทั้งต่อผู้เรียน ครอบครัว และระบบการศึกษาโดยรวม ข้อมูลจากกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (2567ข) พบว่า มีเด็กและเยาวชนไทยอายุ 3–18 ปี กว่า 1,025,514 คน หรือร้อยละ 8.41 ของประชากรวัยเรียนทั้งหมดที่ไม่มีข้อมูลอยู่ในระบบการศึกษา โดยเกือบ 400,000 คนอยู่ในช่วงวัยภาคบังคับ ซึ่งสะท้อนถึงความท้าทายสำคัญในการรักษาเด็กให้อยู่ในระบบการศึกษา

การออกกลางคันมักเกิดขึ้นมากในช่วงมัธยมศึกษาตอนต้น เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่นักเรียนต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม ประกอบกับแรงกดดันทางครอบครัวและเศรษฐกิจ ทำให้เป็นวัยที่มีความเปราะบางต่อการหลุดออกจากระบบ ข้อมูลจากกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (2567ข) ระบุว่า ความยากจนเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการออกกลางคัน โดยคิดเป็นร้อยละ 46.70 ของสาเหตุทั้งหมด ขณะเดียวกันยังพบว่ามีเด็กเกือบร้อยละ 16.37 ที่ประสบปัญหาสถานะทางทะเบียน ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิทางการศึกษาได้อย่างเต็มที่ ส่งผลให้นักเรียนเหล่านี้มีแนวโน้มหลุดออกจากระบบการศึกษาเร็วกว่ากลุ่มอื่น

การศึกษาวิจัยในประเทศไทยได้สะท้อนให้เห็นความซับซ้อนของสาเหตุการออกกลางคัน สาเหตุหลักมาจากตัวนักเรียนเอง แต่ยังมีปัจจัยจากครอบครัว โรงเรียน และชุมชนที่เกี่ยวข้องด้วย ในขณะที่สิทธิพร เกษจ้อยและคณะ (2560) ศึกษาว่านักเรียนระดับมัธยมปลายในจังหวัดขอนแก่น พบว่าปัจจัยด้านครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และพฤติกรรมของนักเรียน ล้วนมีอิทธิพลต่อการออกกลางคัน แม้บางด้านจะอยู่ในระดับน้อยก็ตาม ข้อค้นพบเหล่านี้สอดคล้องกับงานของอภิชาติ เสนอนันท์และคณะ (2555) ที่สร้างโมเดลเชิงสาเหตุซึ่งชี้ว่าความคาดหวังของผู้ปกครอง ความผูกพันกับสถาบัน การบูรณาการทางสังคม และสถานะทางเศรษฐกิจสังคม ล้วนเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อการออกกลางคันของนักเรียน

เมื่อพิจารณาโดยรวม การออกกลางคันจึงมิใช่เพียงผลลัพธ์จากการตัดสินใจส่วนบุคคล แต่เป็นผลจากการทำงานร่วมกันของปัจจัยหลายระดับ ทั้งระดับปัจเจก ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และนโยบายรัฐ การทำความเข้าใจลักษณะและสาเหตุของการออกกลางคันจึงเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การออกแบบมาตรการที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกลไกสำคัญในการติดตามและป้องกันไม่ให้เกิด และเยาวชนหลุดออกจากระบบการศึกษา ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของนโยบาย Thailand Zero Dropout

สาเหตุการออกกลางคันของนักเรียน

สาเหตุการออกกลางคันของนักเรียนมีความซับซ้อนและสะท้อนปัจจัยหลายมิติ ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสภาพสังคมเศรษฐกิจโดยรวม งานวิจัยและรายงานของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (2567ข) ชี้ว่าความยากจนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ 46.70 ของสาเหตุทั้งหมด ครอบครัวที่มีรายได้น้อยไม่สามารถสนับสนุนค่าใช้จ่ายทางการศึกษาได้เพียงพอ ส่งผลให้เด็กต้องออกจากโรงเรียน เพื่อช่วยเหลือครอบครัวหรือขาดแรงจูงใจที่จะเรียนต่อ ปัญหานี้สัมพันธ์กับวงจรความยากจนที่ส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น และทำให้เด็กจำนวนมากไม่สามารถบรรลุการศึกษาที่สูงกว่าพ่อแม่ได้

งานวิจัยในบริบทต่าง ๆ ยังสะท้อนมิติของปัญหาที่หลากหลาย ธีรณัฐพิชชา ท้วมทับ และคณะ (2563) ศึกษา นักศึกษากลุ่มเสี่ยงในวิทยาลัยเทคนิคอุดรดิตถ์ พบว่าสาเหตุการออกกลางคันมีทั้งด้านการไม่เข้าร่วมกิจกรรมและการขาดเรียนจนหมดสิทธิ์สอบ ปัญหาฐานะทางเศรษฐกิจ ภาระเบี้ยบะเบี้ยที่เข้มงวด การติดตามและการให้คำปรึกษาที่ไม่เพียงพอ รวมทั้งสิ่งแวดล้อมรอบสถานศึกษาที่มีแหล่งอบายมุข ผลวิจัยยังชี้ว่าการขาดทรัพยากร เช่น เครื่องมือและสื่อการเรียนการสอนในสาขาวิชาที่มีผลไม่น้อย นอกจากนี้ยังเสนอแนวทางป้องกัน เช่น การดูแลใกล้ชิดของครูที่ปรึกษา การจัดหาทุนการศึกษา และการสร้างเครือข่ายผู้ปกครองเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้

การศึกษาในโรงเรียนพื้นที่สูงก็สะท้อนปัญหาที่เฉพาะตัว อัครพงษ์ ธรรมมาวิวัฒน์ (2567) ศึกษาโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 พบว่าสาเหตุการออกกลางคัน ได้แก่ ปัญหาการติดการพนันและเกม ความยากจน ภาระเบี้ยบะเบี้ยที่เคร่งครัด หลักสูตรที่ไม่ตรงกับความต้องการ ขาดทักษะการสอนที่เหมาะสม และสิ่งแวดล้อมรอบโรงเรียนที่เอื้อต่อการมั่วสุม แนวทางการแก้ไขที่เสนอ ได้แก่ การออกเยี่ยมบ้านเพื่อหาสาเหตุ การจัดกิจกรรมสร้างความตระหนัก การทำคู่มือพฤติกรรม และการสร้างเครือข่ายผู้ปกครองในชุมชน ผลการตรวจสอบแนวทางพบว่ามีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด

สาเหตุการออกกลางคันยังปรากฏชัดในระดับอุดมศึกษา พิรศักดิ์ วงศ์อภิชาติ และคณะ (2567) ศึกษา นักศึกษาระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี พบว่าสาเหตุหลักเกิดจากตัวนักศึกษาเอง ได้แก่ การขาดความตั้งใจ ปัญหาส่วนตัว และการถูกบังคับเลือกเรียนในสาขาที่ไม่ชอบ ปัจจัยรองมาจากครอบครัวที่ไม่สามารถสนับสนุนด้านการเงิน และปัจจัยด้านการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าการเรียนไม่น่าสนใจหรือยากเกินไป ผลการศึกษายังพบว่าอาจารย์มองว่าระบบของมหาวิทยาลัย เช่น การเรียนการสอนแบบสามภาค และการขาดบุคลากรเพียงพอ เป็นอุปสรรคต่อการคงอยู่ของนักศึกษา ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ชุฟเฟียน เจ๊ะมะ และชวลิต เกิดทิพย์ (2564) พบว่าสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ให้นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นออกกลางคัน โดยเฉพาะปัญหาการจ้างงานและความพร้อมของผู้ปกครอง การศึกษายังชี้ว่าปัญหาครอบครัวเชื่อมโยงกับปัญหาการเรียนรู้และความมั่นคงทางอาชีพ การแก้ไขจึงต้องเป็นแบบบูรณาการ ทั้งการอบรมกล่อมเกล้าในครอบครัว การส่งเสริมอาชีพ และการช่วยเหลือปัจจัยยังชีพพื้นฐาน

นอกจากนี้ งานของปิ่นนรา ยลถวิล และธรินธร นามวรรณ (2567) ได้เสนอแนวทางการแก้ปัญหาการออกกลางคันโดยใช้วงจรคุณภาพ PDCA ในสถานศึกษาอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยชี้ว่าสภาพปัจจุบันของการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง แต่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับสูงมาก ความต้องการจำเป็นเรียงจากการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรอง การพัฒนา การป้องกัน และการส่งต่อ แสดงให้เห็นว่าวงจร PDCA สามารถใช้เป็นเครื่องมือเชิงระบบในการป้องกันการออกกลางคันได้อย่างเป็นรูปธรรม ขณะที่งานของจิรวุฒิ แสงคุณธรรม และสนั่น ประจงจิตร (2566) ศึกษาในสถานศึกษาอาชีวศึกษาจังหวัดชลบุรี พบว่าปัญหาสำคัญคือผู้เรียนจัดการเวลาไม่เหมาะสม ปัญหาครอบครัว และการมอบหมายงานจากผู้สอนมากเกินไป แนวทางที่เสนอคือการสร้างวินัยและทักษะการจัดการเวลา การปรับปรุงวิธีการสอน และการสนับสนุนครอบครัวในการเข้าถึงทุนการศึกษา

จากการสังเคราะห์งานวิจัยทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา จะเห็นได้ว่าสาเหตุการออกกลางคันมีลักษณะร่วมกันหลายประการ เช่น ความยากจน ปัญหาครอบครัว การขาดแรงจูงใจ และการขาดระบบดูแลช่วยเหลือที่เข้มแข็ง แต่ก็มีลักษณะเฉพาะตามบริบทพื้นที่และระดับการศึกษา การแก้ไขปัญหานี้จึงต้องพิจารณาทั้งปัจจัยร่วมและปัจจัยเฉพาะ เพื่อออกแบบมาตรการที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการป้องกันการออกกลางคันอย่างยั่งยืน

กรณีตัวอย่างของโรงเรียนพรตพิทยพยัต

โรงเรียนพรตพิทยพยัตเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ มีนักเรียนกว่า 3,000 คน ตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้กับนิคมอุตสาหกรรม ทำให้ผู้ปกครองจำนวนมากต้องเคลื่อนย้ายถิ่นฐานตามการทำงาน ปรากฏการณ์นี้ส่งผลต่อความมั่นคงทางการศึกษาของนักเรียนซึ่งมักต้องย้ายตามครอบครัว นอกจากนี้ ผู้ปกครองบางรายยังมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการสนับสนุนการเรียนรู้ ปัจจุบันดังกล่าวล้วนเป็นความเสี่ยงต่อการออกกลางคันของนักเรียน เพื่อแก้ไขปัญหา โรงเรียนได้พัฒนาระบบ PROT CARE ซึ่งบูรณาการกระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้ง 5 ขั้นตอนเข้ากับบริบทเฉพาะของโรงเรียน

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล โรงเรียนพรตพิทยพยัตพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่ละเอียดและเป็นปัจจุบัน โดยบันทึกข้อมูลครอบครัว เศรษฐกิจ สุขภาพกายและจิต พฤติกรรมการเรียน พฤติกรรมทางสังคม รวมถึงผลการเรียนของนักเรียนทุกคน ฐานข้อมูลนี้เชื่อมโยงกับระบบ PROT CARE ของโรงเรียน เพื่อให้ครูที่ปรึกษาสามารถติดตามนักเรียนได้อย่างต่อเนื่อง การรู้จักนักเรียนเชิงลึกยังทำให้สามารถระบุปัจจัยเสี่ยงด้านการออกกลางคันได้ตั้งแต่ต้น เช่น ครอบครัวที่ยากจน เด็กที่มีปัญหาด้านสุขภาพ หรือผู้เรียนที่มีผลการเรียนตกต่ำ รวมถึงนักเรียนและผู้ปกครองสามารถดูความก้าวหน้าของนักเรียน

2. การคัดกรอง โรงเรียนใช้เครื่องมือเฉพาะ เช่น แบบสอบถามคัดกรองความเสี่ยงทางการเรียนและพฤติกรรม คัดกรองภาวะความเครียดและภาวะซึมเศร้า ประเมินทักษะทางสังคมและอารมณ์ รวมถึงการสังเกตของครู เพื่อระบุเด็กที่มีแนวโน้มจะออกกลางคัน ข้อมูลที่ได้จะบันทึกในระบบ PROT CARE เพื่อแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา การคัดกรองที่แม่นยำช่วยให้โรงเรียนสามารถวางแผนมาตรการช่วยเหลือที่แตกต่างกันตามระดับความรุนแรงของปัญหา

3. การป้องกันและแก้ไข โรงเรียนพรตพิทยพยัต ดำเนินโครงการมอบทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนยากจน รวมทั้งจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในเชิงป้องกัน เช่น การแนะแนวอาชีพ กิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิต และการอบรมผู้ปกครอง เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมและลดแรงกดดันที่ผลักดันให้เด็กออกจากระบบ ขณะเดียวกันควรมีระบบแก้ไขรายกรณี เช่น การจัดทำแผนการเรียนรู้เฉพาะบุคคลสำหรับนักเรียนที่มีผลการเรียนต่ำ หรือการให้คำปรึกษาทางจิตวิทยาสำหรับผู้ที่มีปัญหาสุขภาพจิต เพื่อให้เด็กได้รับการดูแลตรงกับความต้องการ

4. การพัฒนาและส่งเสริม โรงเรียนพรตพิทยพยัตออกแบบกิจกรรมที่สร้างแรงจูงใจให้นักเรียนเห็นคุณค่าในตนเองและการศึกษา เช่น การส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมนุมและชมรม การจัดโครงการนักเรียนต้นแบบ การยกย่องชมเชยนักเรียนที่มีพัฒนาการดีขึ้น รวมถึงการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับทักษะอาชีพ เพื่อให้นักเรียนตระหนักว่าการศึกษาคือหนทางสู่โอกาสที่ดีกว่า โครงการฝึกอาชีพร่วมกับสถานประกอบการในนิคมอุตสาหกรรม การพัฒนานี้จะช่วยสร้างความผูกพันของนักเรียนกับโรงเรียนและลดความเสี่ยงในการออกกลางคัน

5. การส่งต่อ โรงเรียนพรตพิทยพยัตได้สร้างเครือข่ายความร่วมมืออย่างกว้างขวางกับโรงเรียนทุกแห่งในเขตลาดกระบัง สถาบันศึกษาระดับอุดมศึกษา สำนักงานเขต โรงพยาบาล สถานีตำรวจ ศูนย์บริการสาธารณสุข และชุมชน เครือข่ายดังกล่าวช่วยให้การส่งต่อนักเรียนที่มีปัญหาซับซ้อนเกินกว่าที่โรงเรียนสามารถดูแลได้ เช่น ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาครอบครัวรุนแรง หรือปัญหากฎหมาย สามารถดำเนินไปอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง การบูรณาการเชิงเครือข่ายเช่นนี้ทำให้ PROT CARE ของโรงเรียนพรตพิทยพยัตไม่เพียงเป็นระบบภายในโรงเรียน แต่ยังเป็นระบบที่เชื่อมโยงกับสังคมรอบข้างอย่างเป็นองค์รวม

กรณีของโรงเรียนพรตพิทยพยัตสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาระบบ PROT CARE ที่ใช้ทั้งห้าขั้นตอนและบูรณาการกับเครือข่ายชุมชนและหน่วยงานภายนอก เป็นแนวทางที่เป็นไปได้และมีประสิทธิภาพในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการออกกลางคัน ระบบดังกล่าวไม่เพียงช่วยรักษานักเรียนให้อยู่ในระบบการศึกษา แต่ยังสร้างความมั่นคงทางการศึกษาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนและครอบครัวในระยะยาว

บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน PROT CARE ของโรงเรียนพรตพิทยพยัต เป็นกระบวนการที่ไม่สามารถสำเร็จได้เพียงด้วยความพยายามของโรงเรียนเพียงฝ่ายเดียว หากแต่ต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายระดับ ทั้งในและนอกสถานศึกษา โดยแต่ละฝ่ายมีบทบาทเฉพาะที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ความร่วมมือนี้ถือเป็นหัวใจสำคัญที่ช่วยลดความเสี่ยงต่อการออกกลางคันและสร้างโอกาสทางการศึกษาอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564)

ในระดับโรงเรียน ผู้บริหารมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย สนับสนุนทรัพยากร และวางระบบติดตามที่มีประสิทธิภาพ ครูที่ปรึกษาทำหน้าที่หลักในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ติดตามข้อมูลครอบครัวและพฤติกรรมของผู้เรียน รวมถึงการคัดกรองนักเรียนที่มีความเสี่ยง ครูผู้สอนก็มีบทบาทสำคัญในการสังเกตพฤติกรรม ปรับวิธีการสอนให้เหมาะสมกับความแตกต่างของผู้เรียน และร่วมมือกับครูที่ปรึกษาในการให้ข้อมูล ขณะที่ฝ่ายแนะแนวและกิจการนักเรียนจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต เสริมสร้างแรงจูงใจ และวางมาตรการเชิงป้องกันอย่างเป็นระบบ

ในระดับครอบครัว ผู้ปกครองเป็นปัจจัยหลักที่มีผลต่อการคงอยู่ของนักเรียนในระบบการศึกษา กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (2567) พบว่า ความยากจนและการขาดการสนับสนุนจากครอบครัวเป็นสาเหตุสำคัญของการออกกลางคัน โรงเรียนพรตพิทยพยัตจึงเน้นการสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครองอย่างใกล้ชิด เช่น การประชุมผู้ปกครอง การสร้างช่องทางสื่อสารออนไลน์เพื่อติดตามพฤติกรรมและการเรียนของบุตรหลาน ตลอดจนการจัดกิจกรรมสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับคุณค่าของการศึกษา การมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องของผู้ปกครองจึงเป็นฐานสำคัญในการลดโอกาสของการออกกลางคัน

ในระดับชุมชน โรงเรียนพรตพิทยพยัตตระหนักว่าชุมชนรอบข้าง โดยเฉพาะพื้นที่ใกล้เคียงมอดุสสาหกรรมเป็นทั้งโอกาสและความท้าทาย โรงเรียนได้สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนเพื่อจัดโครงการฝึกอบรมสถานประกอบการ การแนะแนวการทำงานที่สอดคล้องกับความต้องการแรงงาน และการจัดกิจกรรมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อป้องกันการเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติดหรือแหล่งอบายมุข นอกจากนี้ โรงเรียนยังทำงานใกล้ชิดกับผู้นำชุมชนและกลุ่มผู้ปกครองในพื้นที่ เพื่อร่วมกันสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและสนับสนุนการเรียนรู้

ในระดับหน่วยงานภายนอก โรงเรียนพรตพิทยพยัตได้สร้างความร่วมมือกับโรงเรียนทุกแห่งในเขตลาดกระบัง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและแนวปฏิบัติที่ดีในการดูแลนักเรียน นอกจากนี้ยังทำงานร่วมกับสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในการสนับสนุนองค์ความรู้ โรงพยาบาลและศูนย์บริการสาธารณสุขในพื้นที่เพื่อดูแลสุขภาพกายและสุขภาพจิตของนักเรียน รวมถึงความร่วมมือกับสถานีตำรวจในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่อาจกระทบต่อผู้เรียน ความร่วมมือเชิงเครือข่ายนี้ช่วยเสริมให้ PROT CARE มีความเข้มแข็ง และสามารถตอบสนองต่อปัญหาที่หลากหลายได้อย่างครอบคลุม

กล่าวโดยสรุป บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งในระดับโรงเรียน ครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานภายนอก ล้วนเชื่อมโยงและเกื้อหนุนกันในระบบ PROT CARE ความร่วมมือที่มีความชัดเจนและต่อเนื่องนี้ไม่เพียงแต่ช่วยลดโอกาสในการออกกลางคันของนักเรียน แต่ยังสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาอย่างรอบด้านของผู้เรียน และสนับสนุนการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

ความท้าทายและข้อจำกัด

การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน PROT CARE ของโรงเรียนพรตพิทยพยัต แม้จะมีศักยภาพในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการออกกลางคัน แต่ก็ยังต้องเผชิญกับความท้าทายและข้อจำกัดหลายประการ ความท้าทายที่สำคัญที่สุดคือบริบททางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวนักเรียน โรงเรียนตั้งอยู่ในใกล้นิคม

อุตสาหกรรมซึ่งมีการเคลื่อนย้ายแรงงานสูง ส่งผลให้นักเรียนจำนวนหนึ่งต้องย้ายตามครอบครัวและขาดความต่อเนื่องทางการศึกษา อีกทั้งผู้ปกครองบางรายมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ของบุตรหลาน ทำให้ระบบดูแลช่วยเหลือแม้จะเข้มแข็งเพียงใด ก็ยังต้องเผชิญกับข้อจำกัดด้านปัจจัยพื้นฐานที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของโรงเรียน (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2567ก)

ข้อจำกัดอีกประการคือความพร้อมของบุคลากร ครูที่ปรึกษาและครูผู้สอนมีภาระงานสูง ทำให้การดำเนินงาน PROT CARE อาจไม่ครอบคลุมเท่าที่ควร การเก็บข้อมูล การคัดกรอง และการติดตามนักเรียนรายบุคคลต้องอาศัยทั้งเวลาและทักษะเฉพาะด้าน เช่น การให้คำปรึกษาเชิงจิตวิทยาหรือการจัดการกรณี ซึ่งยังไม่ใช้ความถนัดของครูทุกคน ข้อจำกัดนี้สอดคล้องกับรายงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2564) ที่ระบุว่า การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในหลายโรงเรียนมักประสบปัญหา ด้านภาระงานและความชำนาญของบุคลากร

ความท้าทายที่สำคัญอีกด้านหนึ่งคือการประสานงานเครือข่าย แม้โรงเรียนพรตพิทยพยัตจะมีความร่วมมือกับโรงเรียนในเขตลาดกระบัง สถาบันอุดมศึกษา โรงพยาบาล สถานีตำรวจ และศูนย์บริการสาธารณสุข แต่การทำงานเชิงบูรณาการระหว่างหน่วยงานยังต้องใช้เวลาและกลไกสนับสนุนเพิ่มเติม ปัญหาที่พบคือความล่าช้าในการแลกเปลี่ยนข้อมูลและการตอบสนองต่อกรณีเร่งด่วน ความไม่ต่อเนื่องของความร่วมมือบางครั้งทำให้การช่วยเหลือไม่ทันต่อสถานการณ์จริง

ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างในระดับนโยบายก็เป็นอีกประเด็นที่ต้องพิจารณา ปัจจุบันการสนับสนุนด้านงบประมาณและบุคลากรเพื่อเสริมสร้างระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนยังไม่เพียงพอ โดยเฉพาะในโรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีจำนวนนักเรียนมาก การดำเนินงาน PROT CARE จึงต้องพึ่งพาทรัพยากรที่มีอยู่เป็นหลัก ส่งผลให้การดำเนินการบางด้านไม่สามารถครอบคลุมทุกมิติได้อย่างเต็มที่

กล่าวโดยสรุป ความท้าทายและข้อจำกัดของ PROT CARE อยู่ทั้งในมิติของเศรษฐกิจและสังคม ครอบครัว ความพร้อมของบุคลากร การประสานงานเครือข่าย และข้อจำกัดเชิงนโยบาย การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยทั้งการเสริมสร้างสมรรถนะครู การสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัด และการทำงานแบบบูรณาการกับเครือข่ายภายนอก เพื่อให้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนา

การพัฒนา ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน PROT CARE ของโรงเรียนพรตพิทยพยัตจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและบูรณาการหลายมิติ เพื่อให้สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาการออกกลางคันได้อย่างยั่งยืน แนวทางแรกคือการเสริมสร้างความเข้มแข็งของฐานข้อมูล โดยโรงเรียนควรพัฒนาระบบสารสนเทศที่ทันสมัยสำหรับการเก็บ รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลของนักเรียนแต่ละคนอย่างรอบด้าน เพื่อให้สามารถติดตามความเสี่ยงได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำ การจัดการข้อมูลที่มีคุณภาพจะช่วยให้ครูที่ปรึกษาและผู้บริหารสามารถวางมาตรการช่วยเหลือได้ตรงตามความต้องการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2021)

แนวทางต่อมาคือการพัฒนาศักยภาพบุคลากร ครูที่ปรึกษาและครูผู้สอนควรได้รับการอบรมด้านการแนะแนว การให้คำปรึกษาทางจิตวิทยาเบื้องต้น และทักษะการจัดการกรณี เพื่อให้สามารถดำเนินการตามขั้นตอนของ PROT CARE ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเสริมสร้างสมรรถนะครูจะช่วยให้การรู้จักนักเรียน การคัดกรอง และการติดตามดูแลมีความละเอียดและตอบสนองต่อปัญหาได้ตรงจุดมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (2567ก) ที่เน้นความสำคัญของบุคลากรในการลดปัญหาการหลุดออกจากระบบการศึกษา

นอกจากนี้ โรงเรียนควรพัฒนาความร่วมมือเชิงเครือข่ายอย่างเป็นระบบ โดยการสร้าง MOU หรือข้อตกลงร่วมกับหน่วยงานภายนอก เช่น โรงเรียนในเขตลาดกระบัง สถาบันอุดมศึกษา โรงพยาบาล สถานีตำรวจ และศูนย์บริการสาธารณสุข การมีข้อตกลงที่ชัดเจนจะช่วยให้การแลกเปลี่ยนข้อมูลและการส่งต่อนักเรียนเป็นไปอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ชุมชนรอบโรงเรียน โดยเฉพาะสถานประกอบการในนิคมอุตสาหกรรมควรมีส่วนร่วมในการจัดโครงการฝึกอาชีพและสนับสนุนทรัพยากรเพื่อเพิ่มแรงจูงใจให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการศึกษา

อีกแนวทางหนึ่งคือการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนควรสร้างกิจกรรมเชื่อมโยงระหว่างบ้านกับโรงเรียน เช่น การอบรมผู้ปกครอง การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างกลุ่มสื่อสารออนไลน์เพื่อการติดตามบุตรหลานอย่างใกล้ชิด การสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครองไม่เพียงแต่ช่วยลดปัญหาการออกกลางคัน แต่ยังเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เกื้อกูลและเข้มแข็งมากขึ้น

โดยสรุป แนวทางการพัฒนาระบบ PROT CARE ของโรงเรียนพรตพิทยพยัตควรเน้นการพัฒนาฐานข้อมูล การเสริมสร้างศักยภาพครู การสร้างความร่วมมือเชิงเครือข่าย และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง หากแนวทางเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจัง จะช่วยให้โรงเรียนสามารถป้องกันและลดอัตราการออกกลางคันได้อย่างยั่งยืน และเป็นต้นแบบในการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำหรับสถานศึกษาอื่น ๆ

บทสรุป

ปัญหาการออกกลางคันของนักเรียนในประเทศไทยยังคงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน งานวิจัยและรายงานหลายฉบับยืนยันว่าความยากจน ความไม่มั่นคงทางครอบครัว และปัจจัยทางสังคมเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้นักเรียนหลุดจากระบบการศึกษา (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2567) สำหรับโรงเรียนพรตพิทยพยัตซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับนิคมอุตสาหกรรม ปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานและข้อจำกัดด้านรายได้ของผู้ปกครองยิ่งเพิ่มความเสี่ยงต่อการออกกลางคัน การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่เข้มแข็งจึงเป็นมาตรการสำคัญในการรักษานักเรียนให้อยู่ในระบบการศึกษา

ระบบ PROT CARE ที่โรงเรียนพรตพิทยพยัตนำมาใช้ แสดงให้เห็นถึงการบูรณาการทั้งห้าขั้นตอนของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรอง การป้องกันและแก้ไข การพัฒนาและส่งเสริม และการส่งต่อ ระบบนี้ช่วยให้การดูแลครอบคลุมทั้งมิติของการเรียนรู้ เศรษฐกิจ สังคม และสุขภาวะของนักเรียน อีกทั้งยังมีความยืดหยุ่นเพียงพอที่จะปรับใช้กับนักเรียนที่มีความหลากหลายทางพื้นฐานและความต้องการเฉพาะ

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของ PROT CARE อยู่ที่ความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานภายนอก ความร่วมมือนี้ทำให้โรงเรียนสามารถป้องกันปัญหาการออกกลางคันได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันเวลา แม้จะยังมีข้อจำกัดด้านทรัพยากร บุคลากร และการประสานงานเครือข่าย แต่หากได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ระบบนี้สามารถเป็นต้นแบบให้กับสถานศึกษาอื่น ๆ ได้

กรณีศึกษาของโรงเรียนพรตพิทยพยัตชี้ให้เห็นว่าการป้องกันปัญหาการออกกลางคันจำเป็นต้องใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่เข้มแข็งและมีเครือข่ายสนับสนุนรอบด้าน PROT CARE ไม่เพียงช่วยให้นักเรียนได้รับการดูแลที่ครอบคลุม แต่ยังเป็นเครื่องมือเชิงนโยบายในการยกระดับคุณภาพการศึกษาและลดความเหลื่อมล้ำ สอดคล้องกับเป้าหมายของประเทศไทยในการขับเคลื่อนไปสู่ “Zero Dropout” และการศึกษาที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

เอกสารอ้างอิง

- กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2567ก). *ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน OBEC CARE: ระบบสารสนเทศเพื่อหลักประกันโอกาสทางการเรียนรู้*. สืบค้นจาก <https://www.eef.or.th/obec-care/>.
- _____. (2567ข). รายงานพิเศษ: ความจริงและความเร่งด่วนของสถานการณ์เด็กนอกระบบในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา.
- กานต์ชนก ทองมา และพิกุล ภูมิโคกรักษ์. (2567). รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อลดอัตราการออกกลางคันของนักเรียนโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 15(1), 211–225.
- จิรวัดน์ แสงคุณธรรม และสนั่น ประจงจิตร์. (2566). แนวทางการแก้ไขปัญหาการออกกลางคันของผู้เรียนสถานศึกษาอาชีวศึกษาของรัฐ จังหวัดชลบุรี. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 17(1), 65–80.
- ชูฟเพียน เจ๊ะมะ และชวลิต เกิดทิพย์. (2564). เหตุปัจจัย มุมมอง และแนวทางการแก้ปัญหาการออกกลางคันของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดปัตตานี. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 8(9), 196–210.
- ธัญญ์พิชชา ท้วมทับ, หยกแก้ว กมลวรเดช และสุกัญญา รุจิเมธธาส. (2563). แนวทางการป้องกันการออกกลางคันของนักศึกษาในกลุ่มเสี่ยง กรณีศึกษา: วิทยาลัยเทคนิคอุดรดิตถ์. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา*, 7(6), 60–76.
- ปิ่นนรา ยลถวิล และธรินธร นามวรรณ. (2567). การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานแก้ปัญหาการออกกลางคันของนักเรียนโดยใช้วงจรคุณภาพ PDCA. *Journal for Developing the Social and Community*, 11(1), 413–432.
- พีรศักดิ์ วงศ์อภิชาติ, อภิญญา ลิ้มสุวัฒน์ และศิริรัฐ คชนทร์พงศ์. (2567). การศึกษาสาเหตุและแนวทางการแก้ไขปัญหา การออกกลางคันของนักศึกษาระดับปริญญาตรี กลุ่มสำนักวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. *Trends of Humanities and Social Sciences Research*, 12(2), 172–200.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). *คู่มือระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ. สืบค้นจาก https://www.sesalpglpn.go.th/wp-content/uploads/2021/03/student_care_manual-1.pdf.
- สิทธิพร เกษจ้อย, พระวรชาติ ทะสา และพระมหาสัจจารักษ์ ไร่สงวน. (2560). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกกลางคันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปลายโรงเรียนขามแก่นนคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี*, 4(2), 92–101.
- อภิชาติ เสนะนันท์, คุณวุฒิ คนฉลาด และเสรี ชัดเข้ม. (2555). โมเดลเชิงสาเหตุของการออกกลางคันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา*, 6(1), 74–86.
- อัศรพงษ์ ธรรมมาวิวัฒน์. (2567). *แนวทางการบริหารจัดการนักเรียนออกกลางคันของโรงเรียนพื้นที่สูง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3*. (ครุศาสตรมหาบัณฑิต, อุดรดิตถ์).
- Astin, A. W. (1984). Student involvement: A developmental theory for higher education. *Journal of College Student Personnel*, 25(4), 297–308.

- Munro, B. H. (1981). Dropouts from higher education: Path analysis of a national sample. *American Educational Research Journal*, 18(2), 133–141.
- Rumberger, R. W. (2011). *Dropping out: Why students drop out of high school and what can be done about it*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Tinto, V. (1975). Dropout from higher education: A theoretical synthesis of recent research. *Review of Educational Research*, 45(1), 89–125.